

УДК 342.922

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.2.40>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ

Гарасім Т.В.,
здобувач ступеня доктора філософії,
ПВНЗ «Європейський університет»
ORCID: 0009-0006-2006-330X

Гарасім Т.В. Теоретичні аспекти адміністративно-правового забезпечення захисту бізнесу.

У статті здійснено комплексний аналіз адміністративно-правового забезпечення захисту бізнесу в Україні, що є ключовим інструментом державного регулювання економічних відносин та гарантії прав суб'єктів підприємницької діяльності. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти функціонування системи адміністративного захисту, її основні принципи, механізми та організаційні складові. Доведено, що адміністративно-правове забезпечення виконує не лише контрольну функцію, а й превентивну та підтримуючу, формуючи передбачуване і безпечне бізнес-середовище.

Автором виділено ключові елементи системи захисту бізнесу, а саме: регулювання правових умов ведення підприємництва, забезпечення захисту суб'єктів господарювання від неправомірного втручання держави, створення превентивних та інформаційно-консультаційних механізмів взаємодії бізнесу з органами влади, а також формування стабільного і передбачуваного економічного середовища. Встановлено, що ефективність адміністративно-правового захисту безпосередньо залежить від чіткого визначення повноважень органів публічної влади, прозорості процедур, доступності електронних сервісів та інтеграції заходів захисту з економічною політикою держави. Акцентовано увагу на значенні інтеграції адміністративно-правових механізмів із сучасними цифровими платформами та електронними сервісами для підвищення прозорості захисту прав бізнесу.

Визначено основні принципи адміністративно-правового забезпечення бізнесу, серед яких комплексність, законність та чіткість повноважень, баланс інтересів держави та суб'єктів господарювання, превентивність, доступність і ефективність процедур, поєднання контрольних та підтримуючих функцій. Особливо увагу акцентовано на необхідності модернізації нормативно-правової бази, вдосконалення системи оскарження рішень органів влади та розширення змісту превентивних та підтримуючих заходів.

Сформовано висновок, що ефективне адміністративно-правове забезпечення захисту бізнесу сприяє підвищенню правової визначеності, економічної стабільності, розвитку підприємництва та залученню інвестицій, що в сукупності формує сприятливий бізнес-клімат та підвищує конкурентоспроможність держави.

Ключові слова: бізнес, підприємництво, суб'єкти господарювання, превентивні заходи, державне регулювання, адміністративно-правові механізми, правова визначеність, адміністративні органи.

Harasim T.V. Theoretical aspects of administrative and legal support for business protection.

The article presents a comprehensive analysis of the administrative and legal support for business protection in Ukraine, which serves as a key instrument of state regulation of economic relations and guarantees the rights of entrepreneurial entities. The theoretical and practical aspects of the functioning of the administrative protection system are examined, including its main principles, mechanisms, and organizational components. It is demonstrated that administrative and legal support performs not only a control function but also preventive and supportive functions, thereby creating a predictable and safe business environment.

The author identifies the key elements of the business protection system, namely: regulation of the legal conditions for conducting entrepreneurial activity, ensuring the protection of business entities from unlawful state interference, the establishment of preventive and informational-consultative mechanisms for interaction between business and public authorities, as well as the formation of a stable

and predictable economic environment. It is established that the effectiveness of administrative and legal protection directly depends on the clear definition of the powers of public authorities, transparency of procedures, accessibility of electronic services, and the integration of protective measures with the state's economic policy. Particular attention is paid to the importance of integrating administrative and legal mechanisms with modern digital platforms and electronic services to enhance the transparency of business rights protection.

The main principles of administrative and legal support for business are identified, including comprehensiveness, legality and clarity of powers, balancing the interests of the state and business entities, preventiveness, accessibility and efficiency of procedures, and the combination of control and supportive functions. Special attention is given to the need to modernize the regulatory framework, improve the system for appealing decisions of public authorities, and expand the scope of preventive and supportive measures.

It is concluded that effective administrative and legal support for business protection contributes to increased legal certainty, economic stability, entrepreneurial development, and investment attraction, which collectively foster a favorable business climate and enhance the state's competitiveness.

Key words: business, entrepreneurship, business entities, preventive measures, state regulation, administrative and legal mechanisms, legal certainty, public authorities.

Постановка проблеми. В умовах сучасних трансформацій економіки України, зокрема в період воєнного стану, особливої ваги набуває проблема ефективного захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання. Розвиток підприємництва як основи економічної стабільності держави безпосередньо залежить від наявності дієвих адміністративно-правових механізмів, спрямованих на гарантування безпеки ведення бізнесу, зниження регуляторного тиску та запобігання неправомірному втручання органів публічної влади. Попри наявність широкої нормативно-правової бази, в Україні зберігаються численні проблеми у сфері реалізації та захисту прав підприємців, зокрема недосконалість адміністративних процедур, надмірна дискреція в реалізації повноважень контролюючими органами, а також недостатньо ефективного забезпечення гарантій від зловживань з боку державних інституцій.

Додаткової актуальності дослідженню надає посилення ролі держави у регулюванні економічних процесів, зокрема у сферах податкового контролю, цифровізації та безпеки персональних даних, що безпосередньо впливає на діяльність бізнесу. У цьому контексті важливим є формування балансу між публічними інтересами держави та приватними інтересами бізнесу, що потребує удосконалення адміністративно-правових інструментів взаємодії між ними. Особливого значення набуває формування ефективної системи адміністративно-правового забезпечення захисту бізнесу, яка покликана гарантувати стабільність і передбачуваність умов здійснення підприємницької діяльності. Належний рівень такого забезпечення є індикатором інвестиційної привабливості держави, рівня довіри до публічної влади та загального стану правової системи. Водночас недостатня ефективність адміністративно-правових механізмів захисту прав підприємців може призводити до зниження ділової активності, відтоку інвестицій та посилення процесів тінізації економіки.

Таким чином, актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного наукового осмислення адміністративно-правового забезпечення захисту бізнесу, виявлення існуючих проблем правозастосування та розробки ефективних механізмів удосконалення державної політики у цій сфері, що має важливе значення як для розвитку підприємництва, так і для забезпечення економічної безпеки держави в цілому.

Проблематика адміністративно-правового забезпечення захисту бізнесу та підприємницької діяльності в Україні не є новою для вітчизняної юридичної науки, однак її комплексне дослідження залишається досить фрагментарним. Аналіз наукових праць свідчить про те, що більшість досліджень присвячені окремим аспектам адміністративно-правового регулювання господарської діяльності або загальним питанням забезпечення прав і свобод, тоді як питання саме захисту бізнесу як цілісного об'єкта адміністративно-правового впливу розкрито недостатньо.

Метою дослідження є здійснення комплексного аналізу теоретичних та законодавчих аспектів адміністративно-правового забезпечення захисту бізнесу, визначення ключових принципів та механізмів функціонування системи захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні.

Стан опрацювання проблематики. Суттєвий внесок у дослідження проблем адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності здійснено у ро-

боті О. Червякової, в якій обґрунтовано сутність такого забезпечення як системної діяльності уповноважених органів, спрямованої на гарантування, охорону та відновлення прав підприємців [1, с. 55]. Водночас у працях А. Замриги адміністративно-правове забезпечення розглядається ширше, а саме «як комплексний інструмент державного впливу на господарську діяльність, який включає створення сприятливих умов для функціонування бізнесу, а також захист його законних інтересів» [2, с. 45]. Окремі аспекти адміністративно-правового впливу на підприємництво досліджуються у роботах І. Бабаєва, який розглядає підприємницьку діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання, підкреслюючи визначальну роль держави у формуванні умов її здійснення [3, с. 761].

Загальнотеоретичні засади правового забезпечення підприємницької діяльності розкрито у дослідженні І. Коваленка, де акцентується увага на необхідності гарантування прав суб'єктів господарювання та недопущення їх порушення з боку органів публічної влади [4, с. 20]. Практичний вимір досліджуваної проблематики представлений у роботах, присвячених взаємодії бізнесу з органами державної влади, зокрема у дослідженні О. Жогло, де аналізуються адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів малого підприємництва з податковими органами [5, с. 189].

Разом із тим, аналіз наукових джерел дозволяє констатувати відсутність єдиного підходу до визначення поняття адміністративно-правового забезпечення захисту бізнесу, його структури та елементів. Недостатньо дослідженими залишаються питання ефективності існуючих механізмів адміністративного захисту, їх адаптації до сучасних умов цифровізації та воєнного стану, а також забезпечення балансу між публічними та приватними інтересами.

Виклад основного матеріалу. Адміністративно-правове забезпечення захисту бізнесу є одним із центральних елементів сучасної правової політики держави, спрямованої на стабілізацію економічних відносин та забезпечення прав суб'єктів господарської діяльності. Воно поєднує науково-теоретичні підходи, законодавчі механізми та практичні процедури, які забезпечують не тільки відновлення порушених прав підприємців, а й створення сприятливого правового середовища для здійснення підприємницької діяльності, реалізації економічних свобод бізнесу та залучення інвестицій.

Сучасні наукові дослідження засвідчують, що адміністративно-правове забезпечення має багатогранний характер і охоплює як регуляторні, так і захисні аспекти. Так, у працях О. Червякової акцентується увага на тому, що «система адміністративно-правового забезпечення повинна бути спрямована на охорону, відновлення та гарантування прав підприємців у разі їх порушення, а ефективність цієї системи залежить від чіткої правової регламентації повноважень органів влади, наявності механізмів контролю та зворотного зв'язку між бізнесом і державою» [1, с. 60]. Це узгоджується з положеннями Конституції України [6], яка гарантує право на вільну економічну діяльність та встановлює обмеження на втручання держави у господарську сферу, крім випадків, передбачених законом.

А. Замрига виділяє два взаємопов'язаних рівні адміністративно-правового забезпечення: регуляторний та сприятливий, які доповнюють один одного [2, с. 129]. Регуляторний рівень включає встановлення правил ведення господарської діяльності, зокрема ліцензування відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [7], а також державний нагляд і контроль згідно із Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [8]. Сприятливий рівень передбачає створення умов для розвитку бізнесу, зменшення адміністративних бар'єрів, формування електронних сервісів та консультаційної підтримки, що відповідає завданням, закріпленим у Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року [9].

І. Бабаєв підкреслює, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності має виходити за межі реактивних заходів і включати системне формування правових рамок з урахуванням сучасних економічних викликів та міжнародних стандартів [3, с. 762]. Його аналіз підтверджує положення теорії адміністративного права про те, що правове регулювання у сфері підприємництва слугує не лише контролюючому, а й сервісному функціоналу публічної влади. Це повністю узгоджується з підходами вітчизняної правової доктрини, де адміністративно-правові норми визначають передбачувані правила гри для суб'єктів бізнесу та зменшують ризики свавілля з боку адміністративних органів.

І. Коваленко підкреслює важливість комплексного підходу до адміністративно-правового забезпечення бізнесу, що поєднує превентивні, відновлювальні та підтримуючі механізми [4, с. 21].

Такий підхід включає застосування Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [10] та норм Податкового кодексу [11], які передбачають мінімізацію адміністративних бар'єрів та оптимізацію процедур взаємодії бізнесу з податковими органами. При цьому ключовим залишається принцип правової визначеності в контексті чіткого регулювання діяльності суб'єктів господарювання для недопущення довільних інтерпретацій норм чиновниками.

Практичний вимір адміністративно-правового забезпечення захисту бізнесу розглядається О. Жогло як система заходів, що включає не лише контроль та санкції, а й консультаційну, інформаційну та підтримуючу функції державних органів, які сприяють зниженню конфліктності між підприємцями та органами влади [5, с. 191]. Такий підхід повністю відповідає реаліям цифрової трансформації адміністративних послуг, оскільки створення електронних платформ для подання скарг, консультацій та отримання адміністративних послуг суттєво підвищує ефективність захисту прав бізнесу.

Закон України «Про адміністративні послуги» [12] встановлює порядок надання державних і муніципальних адміністративних послуг, що є важливою складовою забезпечення прав підприємців на доступ до державних послуг, а Закон України «Про звернення громадян» [13], відповідно, гарантує можливість реалізації права на звернення для захисту порушених прав.

Системний аналіз наукових джерел та законодавства дозволяє сформулювати наступне комплексне визначення категорії адміністративно-правове забезпечення захисту бізнесу як сукупності правових норм, адміністративних процедур, принципів та механізмів, що спрямовані на охорону, гарантування та відновлення прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, забезпечуючи для них передбачувані, стабільні та ефективні умови здійснення підприємницької діяльності.

Вважаємо, що у структурному аспекті адміністративно-правове забезпечення захисту бізнесу включає:

регулювання правових умов ведення підприємницької діяльності, включно з ліцензуванням, дозвільними процедурами та податковим адмініструванням;

захист суб'єктів господарювання від неправомірного втручання держави;

створення превентивних та підтримуючих механізмів взаємодії бізнесу з органами влади, включно з інформаційним супроводом та електронними адміністративними послугами;

формування стабільного, прозорого та передбачуваного бізнес-середовища, що є необхідною умовою економічного розвитку та інвестиційної привабливості держави.

Основні принципи адміністративно-правового забезпечення захисту бізнесу, виділені на основі наукових досліджень та законодавства, включають:

принцип комплексності – захист бізнесу здійснюється через взаємопов'язані превентивні, контрольні та відновлювальні механізми;

принцип законності та чіткості повноважень – державні органи діють у межах закону, без свавілля та надмірного регулювання;

принцип балансу інтересів – гарантування прав підприємців поєднується із законними публічними інтересами держави;

принцип превентивності – система захисту створює умови, що запобігають порушенням;

принцип доступності та ефективності механізмів – підприємці мають доступ до зрозумілих та оперативних процедур захисту;

принцип комплексного регулювання та підтримки – адміністративно-правові засоби включають контроль, консультації, інформаційні та підтримуючі функції держави.

Висновки. Адміністративно-правове забезпечення захисту бізнесу є фундаментальною складовою правової системи держави, що забезпечує стабільність економічного середовища, гарантує права суб'єктів підприємництва та сприяє сталому розвитку підприємницької діяльності. Воно виступає як комплексна система норм, принципів, механізмів і процедур, спрямованих на охорону, гарантування та відновлення прав підприємців, формування передбачуваних і безпечних умов для ведення бізнесу.

Аналіз законодавчих та нормативних актів показує, що адміністративно-правове забезпечення включає регуляторні та захисні функції, а саме: ліцензування, державний нагляд, адміністративний контроль, надання адміністративних послуг, електронні сервіси для взаємодії бізнесу та держави, а також механізми оскарження рішень органів влади. Така структура забезпечує комплексний підхід до захисту бізнесу, поєднуючи превентивні, контрольні та відновлювальні заходи.

Проте існують низка викликів та потенційних напрямів вдосконалення системи адміністративно-правового забезпечення захисту бізнесу. По-перше, необхідне чітке визначення повноважень органів влади та зменшення надмірного регуляторного тиску на бізнес для уникнення конфліктів. По-друге, слід посилити превентивну складову, розширивши механізми консультаційної та інформаційної підтримки підприємців, впровадивши ефективні електронні платформи для оперативного реагування на порушення прав бізнесу. По-третє, потрібне вдосконалення системи адміністративного судочинства, забезпечення прозорих та швидких процедур оскарження рішень органів публічної влади.

Важливим напрямом підвищення ефективності є інтеграція адміністративно-правових механізмів із економічною та інвестиційною політикою держави, що дозволить створити стабільні умови для залучення інвестицій, розвитку інноваційного та малого бізнесу. Необхідно також забезпечити системну координацію між різними органами влади та між державними і недержавними структурами підтримки бізнесу.

На основі проведеного аналізу можна виокремити ключові принципи ефективного адміністративно-правового забезпечення бізнесу: комплексність заходів, законність і чіткість повноважень органів, баланс державних і приватних інтересів, превентивність, доступність процедур, поєднання контрольних та підтримуючих функцій. Дотримання цих принципів забезпечує не лише оперативний захист прав підприємців, а й формує стабільне та передбачуване економічне середовище, що підвищує довіру до державних інститутів та стимулює розвиток підприємництва.

Отже, ефективне адміністративно-правове забезпечення захисту бізнесу є ключовим фактором розвитку підприємництва та економіки держави загалом. Покращення його функціонування потребує модернізації нормативно-правової бази, підвищення прозорості адміністративних процедур, посилення превентивної та сервісної складової, а також інтеграції адміністративних заходів із економічними стратегіями розвитку. Реалізація цих заходів сприятиме створенню стабільного бізнес-клімату, захисту інтересів підприємців та зміцненню економічної конкурентоспроможності держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адміністративно-правове забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. 223 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0419U002154>.
2. Замрига А.В. Адміністративно-правове забезпечення господарської діяльності в Україні: монографія. Херсон: «ОЛДІ-ПЛЮС», 2020. 374 с.
3. Бабаєв І.Ф. Підприємницька діяльність в Україні як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2026. № 34(1), С. 761-767. URL: <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/507>.
4. Коваленко І. Загальнотеоретичний аналіз правового забезпечення підприємницької діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Том 2 № 75. С.20-26. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/276091/270986>.
5. Жогло О.В. Система адміністративно-правового забезпечення взаємодії суб'єктів малого підприємництва із Державною податковою службою України в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 04 частина 2. С. 189-195. URL: <https://surl.li/cywzdv>.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://surl.li/wdndhy>.
7. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.
8. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.
9. Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.08.2023 № 821-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2023-%D1%80>.
10. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.

11. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
12. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.
13. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 01.04.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026
Дата публікації: 10.05.2026

© Гарасім Т.В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0